

Naim Dilmener • **Bak Bir Varmış Bir Yokmuş**

NAİM DİLMENER 1956 yılında Mardin’de doğdu. İlk ortaokul ve liseyi Mardin’de okudu. Beyazıt Maliye ve Muhasebe Yüksek Okulu’nu bitirdi. İlk yazı denemeleri mizah dergilerinde yayımlandı. (Sezai Solelli idaresindeki) *Salata*, (Oğuz ve Tekin Aral idaresindeki) *Gırgır* ve *Fırt* dergilerinden sonra, Kandemir Konduk’un kurduğu GÜM (Güldürü Üretim Merkezi) için yazı yazmaya başladı. Burada, Perran Kutman ve Müjdat Gezen’in radyo reklamları ile sahne show’ları için kısa metinler yazdı. Daha sonra kısa öyküler de yazmaya başladı. Bu öykülerden bir kısmı, *Oluşum* ve *Sesimiz* gibi edebiyat dergilerinde yayımlandı. 1995 yılında Mavi Radyo’da “Eski Kırkbeşlikler” ve “Bir Espresso, Bir Espresso Daha” adlı iki program yapmaya başladı. Müzik üzerine amatörce sayılabilecek ilk yazıları, 70’lerin ortasında, *Demokrat İzmir* ve *Bursa Hakimiyet* gazetelerinde yayımlandı. 1997 yılında, *Gazete Pazarı*’da ise düzenli olarak müzik üzerine yazmaya başladı. 1998 yılının sonbaharında bu gazeteden ayrılarak *Radikal İki*’ye geçti ve 2013’ün son aylarına kadar burada kaldı. 1998’de müzik piyasasındaki “single-remix-albüm” formülüne paralel giden iki kitabı, Çalntı tarafından yayımlandı: *Sabrina-The Remixes* ve *İmkansız Aşk Hikayeleri*. Yazarın bu kitaplar dışında, *Bak Bir Varmış Bir Yokmuş/Hafif Türk Pop Tarihi* (İletişim), *Eleştirmenin Günlüğü* (Everest) ve *Hür Doğdum Hür Yaşarım/Ajda Pekkan Kitabı* (Everest) adlı üç kitabı daha bulunmaktadır. 2001 yılında tutulmaya başlanan bir müzik günlüğü olan *Eleştirmenin Günlüğü*, her bir yılı ayrı olmak üzere e-kitap olarak da yayımlandı. .Günümüzde *Milhiyet Sanat* ve *OTa* düzenli olarak yazan Dilmener’in Açık Radyo’daki “Dünya Dönüyor” ve muhtelif yerlerdeki “Eski 45’likler” DJ’liği de devam etmekte.

İletişim Yayınları 905

ISBN-13: 978-975-05-0149-4

© 2003 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1-3. BASKI 2003-2006, İstanbul

4. BASKI 2014, İstanbul

EDİTÖR Asena Günel

KAPAK Utku Lomlu

UYGULAMA Suat Aysu

DÜZELTİ Asude Ekinci

DİZİN Hasan Deniz

BASKI ve *CLT* Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11

Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

NAİM DİLMENER

Bak Bir Varmış Bir Yokmuş

Hafif Türk Pop Tarihi

Belinda ve Oku'ya,

İçindekiler

Bu Satırların Yazarından Sonsuz Teşekkür.....	11
Giriş / ÖNCE MÜZİK VARDI	15
Mary Had a Little Lamb	17
Ev Tipi Müzik	18
Oryantal	20
Kafesin Önünde.....	22
Mazi	23
Sahibinin Sesi.....	24
Bibop	26
Rüya	28
Neşriyat.....	28
Bila Fasıla.....	30
Little Lucy	31
60'lar / NEDEN GÜLMESİN GÜL GİBİ YÜZLER?	35
Özleyiş	37
Popüler Melodi.....	38
Tatlı Bir Kız Yaşarmış Boğaziçi'nde.....	40
Kara Tren	43
Aman Halimem Canım Mahmudum.....	46
Limbo	48
Abidik Gubidik.....	50
Mutlu Olsun Bu Yıl	52
Kundurama Kum Doldu	57
Bakın Şu Deyyusun Kaç Tarlası Var	62

Her Yerde Kar Var.....	67
Mühür Gözlüm.....	75
Altın Yüzük Hoş Bilezik.....	82
Gece Karanlık Eller Birleşmiş.....	88
Duydum Annemden, Evlenmişsin Bir Esmerle.....	95
Temmuz Ağustos Eylül, Her Mevsimde Durma Gül.....	101
Aşk Eski Bir Yalan, Hayatıma Dolan.....	105
Seninle Deli Doluyum.....	118
Perhaps One Day.....	126
Eğlenecek Yer Bulamam Gönlümdeki Köşk Olmasa.....	132

70'ler / HÜR DOĞDUM, HÜR YAŞARIM.....	143
Ağlama Değmez Hayat.....	145
Söyle Sazım Ne Söylersin.....	156
Unutulmaz Gençlik Yılları.....	165
Dünyaya Geldik Bir Kere.....	171
Yağmurun Sesine Bak.....	179
Kalbim Bir Pusula.....	187
Babylone Babylone.....	193
Gel Mario, Katerina Sen de Gel.....	201
Al Beni Çal Beni, Götür Cehenneme.....	207
Kolla Kendini Sıra Bana Geldi.....	213
Bim Bam Bom.....	222
Nerde Unuttum Kalbimi Bilmem.....	228
Bu Ne Dünya Kardeşim Seven Sevne.....	232
İşte Öyle Bir Şey.....	238
Olmaz Olsun Cüzdanımda Milyonlar.....	242
Çıkmaz Bu Yol Bir Yere.....	245
Mutluluktan Haber Ver Dilek Taşı.....	249
İşin Sırrı Dengele.....	252
Beni Sarar Melankoli.....	255
Sardı Korkular, Gelecek Yıllar.....	259

80'ler / AĞLAMA GÖZBEBEĞİM SANA KIYAMAM.....	265
Artık Dizginlerim Senin Elinde Petrol.....	267
Ben Seni Seven Kadın.....	278
Bir Gün Gelir Ödenir, Öde Firuze.....	290
Yenik Düşüyor Her Şey Zamana.....	299
Sen Ağlama Dayanamam.....	307
Fahriye Abla.....	313

Bir Müjde Ver Şu Kalplere.....	319
Şarkıdaki Kötülük.....	324
Yıllar Sonra.....	329
Kara Sevda Dedikleri Daha Ne Olabilir ki.....	333
90'lar / KIZ HEPSİ SENİN Mİ?	341
Seni Aldattım İçim Kan Ağlayarak.....	343
Beni Yak, Kendini Yak, Her Şeyi Yak.....	350
Hey Corç Versene Borç.....	357
Ya Sen Ya Hiç.....	360
Ah Yanar Döner A-Acayıpsin.....	364
Macera Dolu Amerika.....	370
Onun Arabası Var.....	374
Sabır Sabır Ya Sabır.....	377
Yine Bir Başıma Daralır Yüreğim.....	381
Şarkılara Tutundum.....	385
2000'ler / ÜZERİMDE SEVDİĞİN MAVİ ELBİSEM	391
Hafife Alma Beni, Alışkanlık Yaparım.....	393
Kaynakça.....	403

Bu Satırların Yazarından Sonsuz Teşekkür

Makara bantlardan Arapça müzik dinlenen bir evde doğdum. Bu şarkılara, çok sık olarak, dedemin taş plaklardan dinlediği Kürtçe türküler karıştı. Sonra da, başta “Mektebin Bacaları” olmak üzere yüzlerce Türkçe şarkı-türkü. Müziğin “yalnızca bu kadar” olduğunu sanırken, bir gün, uzak bir akraba evinde, bambaşka havalarla karşılaştım. Evin genç kızı, daha önce görmüş olduğum taş plakların neredeyse yarısı büyüklüğündeki bir plağı, şarkı sona erer ermez başa alıyor, yerinde sallana sallana dinleyip duruyordu. Bütün evi sarmış olan bu melodi (Sacha Distel’den “Kime Derler Sana Derler”), sonraları bütün yaşamımı etkileyecek her türlü şeyin başlangıcı oldu. Plağı başa alıp duran, bunu yaparken de beni görmezden gelmeye özellikle dikkat eden Vivet’e ne kadar teşekkür etsem azdır. O gün, onun sayesinde, geleceğim (ben henüz bilmesem de) “pop” damgası yemiş.

Biriktire-dinleye yıllar geçti. 90 ortalarında, elimdeki bu arşivi birileriyle paylaşma isteğim giderek şiddetlendi ve ben de özel radyo patlamasından nasibimi alabilir miyim diye, önüme her gelene niyetimi anlatmaya, notlar bırakmaya başladım. Cevap, hiç ummadığım bir radyodan geldi. Dönemin en muhalif radyolarından biri olan Mavi Radyo’nun müdürü Handan Öztürk, büyük bir cesaret örneği göstererek “devrimci” kimliği çok açık olan bir radyoda “eski 45’likler”imi döndürebileceğimi söyledi. Olur mu, olmaz mı derken başladım ve gayet iyi de oldu. Tam tersi umulabilecekken radyoda çalışan herkes, diğer programcı arkadaşlar, bana destek oldu; kimse bin yıllık (üstelik doğru ve haklı) “afyon” gerekçesi ile karşıma dikilmedi. “Sendika - grev - işkence” haberlerinden hemen sonra programa başlayıp “Böyle gelmiş böyle, böyle geçer dünya” mealinde şarkılar çalmak bizzat beni bile zaman zaman rahatsız etti, ama kaydadeğer bir gerginlik yaşamadan “Eski 45’likler” programı, radyonun mad-

di nedenlerle kapanacağı 1996 ortalarına kadar sürdü. Bu dönem zarfındaki en komik anım ise Erol Büyükburç ile ilgili: İki saatlik programa konuk olarak katılan Erol Büyükburç ile sohbetimiz sürmekteyken, haber bölümü “acil haber” girmesi gerektiğini söylemiş ve biz de “Berduş”lara-merduşlara ara vererek haberleri dinlemeye başlamıştık. Haberleri okuyan arkadaşımız işini bitirip dışarı çıkar çıkmaz Erol Büyükburç’un bana, büyük bir korku ve şaşkınlık ifadesi ile ilk söylediği şey şu olmuştu: “Bu radyo komünist galiba...” Handan Öztürk ve radyonun bütün çalışanlarına da teşekkür borcum sonsuz. Galiba, asıl her şey, onlarla birlikte başladı.

Murat Çelikkan ile de devam etti. Radyo kapanmış ve ben sudan çıkmış balığa dönmüşken aramıştı beni Çelikkan. Radyo yayındayken yaptığım programları dinlediğini ve şimdi de çıkacak olan *GazetePazar* adlı haftalık bir gazetede, bu programları, yazılı hale dönüştürüp dönüştüremeyeceğimi sormuştu. “Evet, evet, evet” şeklinde verdiğim cevap sonrası, bir iki deneme yazısı yazıp gönderdim. “Bakalım beğenecekler mi?” diye heyecanlanırken, ilk çıkan sayıda bana koca bir köşe ayrıldığını ve deneme niyetiyle gönderdiğim yazılardan birinin bu köşeye yerleştirildiğini gördüm. Artık bir köşemin olması, bana neler yaptırmadı ki... Yıllardır taptığım isimlere, büyük bir heyecan ve bir parça da abartı ile, içinde “emsalsiz”, “mükemmel”, “eşsiz” ve “hazine” sözcüklerinin uçuşup durduğu methiyeler düzdüm; “eski usul bir hayran” olmanın gereği olarak, yeni çıkan isimlere “sıfır” verip durdum. “Hoş, hâlâ öylesin” diyecek olanlara, “Haksızlık etmeyin” diyebilirim ancak. O dönem yazdıklarımaya yeniden baktığımda, heyecanımın epeyce yatıştığını, daha makul bir noktaya geldiğimi görüyorum. *GazetePazar*’dan ayrıldıktan sonra Tuğrul Eryılmaz’ın kollarına sığındım. “Nasıl bir yerlerden teklif gelir” deyip gururla ortalıkta gezdiğim o *GazetePazar* sonrası günlerde, hiçbir yerden teklif meklif gelmeyince, “Bu böyle olmaz” diyerek Eryılmaz’ı ben aramış ve “Neden *Radikal* İki’ye çağrılmıyorum?” diye şakayla karışık hesap sormuştum. Sevgili editörümün cevabı çok kısa olmuştu: “Gel”. Koşturmaca orada devam etti. Hâlâ da sürüyor. Teşekkür borcum yalnızca Çelikkan ve Eryılmaz’a değil. Onlar sayesinde tanıştığım, birlikte çalıştığım isimlere de: Nilgün Toptaş, Nazan Özcan, Zeynep Aksoy, Asu Maro, Filiz Aygündüz, Sema Aslan, Aslı Onat, Yasemin Bay, İlgin Sönmez, Alin Taşçıyan, Şengün Kılıç, Sosi Dolanoğlu, Haluk Kalafat, Banu Tuna, Berran Tözer ve Ayşen Gür ile her şey çok daha keyifli yürüdü ve yürüyor.

Elinizdeki kitabın ilk işaretini ise Selim İleri çaktı. Herkesi “millenium” heyecanının sardığı günlerde, İshak Reyna bir “21. Yüzyıla Kalanlar” dizisi yapmaya karar vermişti ve İleri, işin “pop” kısmını da bana yazdırmak istediklerini iletmışti. Kabul etmiştim tabii. Yapılan görüşmelerde, kitabın 30-40 sayfalık bir “pop tarihi” ile başlaması ve benim 21. yüzyıla kalacağını varsaydığım (Ajda Pekkan’dan Tarkan’a uzanan) yirmi ismin uzun biyografileri ile devam etmesi

kararlaştırıldı. Kaynakları taramaya ve ilk satırları yazmaya başlamışken dizinin iptal edildiği haberi geldi. Üzülmedim, aksine çok zor olan bu işin artık sona ermiş olmasından dolayı bir tür huzur buldum; haftalık yazılarımla, sevgili dostum Fatih Özgüven bir gün ofisime uğrayana kadar başbaşa kaldım. Fatih hep sorardı, yine sordu: “Ne oldu o kitap?” Projenin iptal edildiğini duyunca, bu kitabı İletişim’e önermek istediğini söyledi ve bu konudaki fikrimi sordu. Korkuyor olmama rağmen yine “Evet” dedim. Ama bu sefer her şey daha hızlı gelişti. Hemen İletişim’de bir toplantı yapıldı ve Ahmet İnsel, kitabın yazılması için istediğim uzun süre (1,5 yıl kadar) dahil her konuda beni serbest bırakıp “Başlayın” dedi. Aynı toplantıda, bu kitap için çok emek harcamış olan Asena Günal ile de tanıştım. Editörüm o olacaktı ve her yazdığım bölümü bitirir bitirmez ona gönderecektim. Öyle de yaptık. Asena her bölümü aldıktan sonra, yaptığı onlarca düzeltmeden hiç söz etmeden “Çok güzel olmuş” diyerek moral verdi, işe büyük bir heyecan ile devam etmemi sağladı. Bu kitapta, en az benim kadar onun da emeği var.

Kitaba emeği geçenlerin isimleri aslında uzun bir liste oluşturuyor. Büyük bir titizlikle ciltlediği *Hey* dergilerini ta *GazetePazar* zamanında “Bunlar sana daha çok lazım” diyerek bana veren dostum-kardeşim Murathan Mungan; kitabın yazılması sırasında karşılaştığım her türlü güçlüğü torbalar dolusu dergi-doküman göndererek aşmamı sağlayan kıymetli dostum Hakan Eren; özellikle 60’lı yıllar gibi zor ve belalı bir dönem içinde bocalarken, (o güne kadar adını dahi duymamış olduğum) çeşitli dergiler bularak beni kurtaran Volkan Özboz (Dip Sahaf); hem dergi hem de plak koleksiyonumun zenginleşmesine her zaman katkıda bulunmuş Meral Altundal (Mim Sahaf); kolay yazılır sandığım ama en az beni ilk dönemler kadar sıkıştıran 90’lı yılları, *BoomMüzik* dergi koleksiyonunu bana aktararak kolaylıkla çözmemi sağlayan Sinan Doyan ve dünya kadar (üstelik külçe gibi) gazete ciltlerini yılmadan-yorulmadan taşıyıp çalıştığım masaya dizilen İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi çalışanları bu listenin en başında yer almakta. Bu kütüphanede, bu kitap için aylarca çalıştım. Yüzlerce (*Milliyet*, *Hürriyet*, *Cumhuriyet*...) gazete cildi gitti geldi. Kütüphanenin çalışanları, tek bir gün bile surat asmadı, işimi engellemedi. Neyyire Özkan’ın katkıları ile girdiğim *Hürriyet* arşivindeki arkadaşlar da öyle. Onlar yalnızca cilt ya da doküman taşımakla kalmadılar; çay kahve ve yemek de ısmarladılar.

Kitabın yazımı sırasında, çok sıkı bir şekilde beni takip edip yönlendiren, yorulup vazgeçmemi engelleyen arkadaşlarım için de ne desem azdır: Murat Somer, Bilal Dede, Barbaros Altuğ, Hakan Tok, Deniz Durukan, Levent Çelik, Mert Özmen, Alper Akyüz, Serkan Seymen, Agop Çekmen ve Gökhan Pamuk; “Bu kitap asla bitemez” noktasına gelip sıkıştığında beni desteklediler ve verdikleri fikirlerle önümde yeni yollar açtılar.

Bu kadar ilgiye-desteğe rağmen, bu kitabın tam ve mükemmel olduğunu söylemek mümkün değil. Kitabın eksikliği-gediği muhtemelen çoktur. Bu, büyük ölçüde, bu alanda pek yazılıp çizilmemiş olmasındandır. Olup biten her şey, her biri bir başka köşeye atılmış yüzlerce kaynak ve binlerce sayfa arasında kalakalmış. Bu karışık yığın büyük bir kısmını taramak, taranan bilgilerden anlamlı bir hikâye çıkarmak ve bu hikâyeyi makul bir üslupla anlatmak, her zaman olmasa da, çoğunlukla bana “yapılamaz” görünmüştü. Ama niyetlenildi ve yapıldı. Yine de, bunca çabaya rağmen bu kitap, dört başı mamur bir kitap değil. Muhtemelen, bir kısım okur, benim süzgecimden geçmeyi başaramamış bazı noktaları arayacak ve bulamayacaktır. Aynı şekilde, var olup da benim ulaşamadığım bazı kaynaklar nedeniyle, bazı dönem ya da olaylar “geçştirilmiş” kabul edilecektir. Ama her şeye rağmen bu kitap, bir “taslak” olarak kabul edilebilir. Ya da, binlerce sayfanın taranmasıyla oluşturulmuş bir “ön çalışma”. Ama bu kitap sonrası, daha ayrıntılı çalışmalara girmek isteyenlerin işi artık daha kolay. Bunu gönül rahatlığı ile söyleyebilirim. Artık aradıklarımı nerede ya da hangi zaman aralığı içinde arayacaklarını biliyor olacaklar. Bu da, hiçbir tarihin doğru hatırlanmadığı bir alanda hiç de az şey değil.

İyi eğlenceler.

Mayıs 2003 / Beyazıt

öNce müzik VARDI

Mary Had A Little Lamb

Önce müzik vardı...

Böyle olmasına böyleydi de, müziğin yaygınlık kazanıp, kolayca herkese ulaşabilmesi için 1877 yılına kadar beklemek gerekti. Çünkü ancak bu tarihte, sesin kaydedilebilmesi üzerine yapılan çalışmalar başarılı bir sonuca ulaştı. 1877 yılının 6 Aralık günü, bu alanda uzun süredir yılmadan usanmadan ses kaydetmeye çalışan Thomas Edison, yardımcısı John Kruesi ile birlikte, *fonograf* (phonograph) adını verdiği aleti çalıştırmayı başardı ve alete fısıldadığı “Mary had a little lamb” cümlesinin, fonografin ana parçalarından biri olan *silindirin* üzerine kaydedildiğini ve bu kaydı canı çektiği kadar tekrar tekrar dinleyebildiğini gördü.

Aşağı yukarı aynı tarihlerde, benzer bir alet üzerinde çalışan Emile Berliner de, zorlu bir mücadele sonrası, 1887 yılında *gramofon* (gramophone) adını verdiği alete patent aldı ve ses kaydetmeyi başardığını ilan etti.

Birbirine yakın tarihlerde bu işe girişmiş ve patent sorunları nedeni ile yalnızca on yıllık bir ara ile keşiflerini dünyaya duyurmuş olmalarına rağmen; Edison ve Berliner’in **ses kayıt aletleri** arasında epeyce farklılık vardı. Edison’un fonografı, bir silindir üzerine *dikey* (vertical) kayıt yapmaktayken, Berliner’in gramofonu, günümüzde de kullanılan yuvarlak disklere benzer düz bir yüzey üzerine *yanal* (lateral) kayıt yapmaktaydı. Edison ve Berliner arasında, bir de önemli bir niyet farkı vardı. Edison’un bütün bu işlere girişmekteki tek amacı ses kaydetmeyi başarmaktı, bunun arkasından gelebilecek ticari başarılar, maddi imkânlar, Edison’un, en azından işin başında düşündüğü, planladığı, ya da peşinde olduğu şeyler değildi. Oysa Berliner, daha işin en başında, tek kopya olarak kalacak bir ses kaydının değil, makul bir yüzey üzerinde herkese ulaşabilecek, yayılabilecek bir ses kaydının peşindey-

Ses kayıt aletleri

Ses kaydının başarılması, herkesi bir bayram havasına soktu, her alanda yenilikler arka arkaya piyasaya sunulmaya başlandı. Firmalar, herkesten, bugüne kadarki alışkanlıklarını bir tarafa bırakarak, bu yenilikleri hayata geçirmelerini istemekteydi. Değiştirilmesi istenen alışkanlıklardan biri de "mektup yazmak"tı. Empire State Observatory, mektup yerine "Voice - O - Graph"ın kullanılmasını öğütüyordu. İsteyen herkes, 5 inç (bugünkü CD) büyüklüğündeki boş plaklar üzerine kendi sesini kaydedip, sevelere, akrabalara, hasret çekenlere, mektup niyetine gönderebilecekti.

Herkesin birden böyle bir yeniliğin peşine düştüğünü söylemeye gerek bile yok. "Ses veren"lerden biri de, New York'ta yaşayan Semih Bey'di. Bu "ses", İstanbul Sultanahmet'te mukim Nuran Hanım'a verilmişti.

di. Gramofon da buna imkân veriyordu zaten. Berliner, çinko, cam ve balmumundan yapılmış yüzeyler üzerinde yaptığı denemelerden sonra, nihayet 1889 yılında, sesin bir kalıp üzerine kaydedilip, bu kalıptan istenildiği kadar kopya çıkarılması işini de başardı.

Bu da, müzik endüstrisinin doğmak üzere olduğunun ilk işaretiydi.

Ev Tipi Müzik

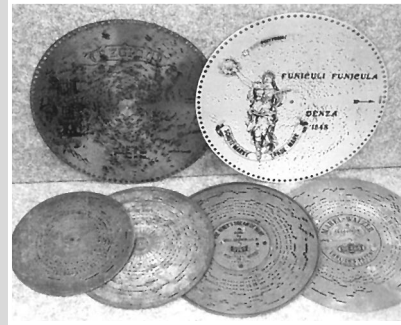
İlk plak 1889 yılında yapıldı. Berliner ile anlaşan Kammerer & Reinhardt adlı bir Alman oyuncak firması, 5 inç'lik (bugünkü CD büyüklüğünde) ilk plağı basarak piyasaya verdi ve bu plak yaklaşık üç yıl satışta kaldı. 1895 yılında ise, epeyce ses getiren "Twinkle Twinkle Little Star" adlı plak piyasaya verildi. Tam da bu tarihte Edison, yetki verdiği Columbia firmasının vasıtası ile *home phonograph* adını verdiği ve evlerde de ses kaydedilmesini sağlayacak bir fonograf modelini piyasaya sürdü. Bu modele 40 dolar gibi bir fiyat biçilmişti ve bu uygun fiyatın, aletin milyonlarca eve bir anda girmesini sağlayacağı tahmin edilmekteydi. Ancak bu fiyat, çoğu insan tarafından yüksek bulundu ve fonografin evlere yayılması beklendiği kadar hızlı olmadı. Bir yıl sonra, Berliner'in bizzat kurduğu ve yönettiği Gramophone Company de, piyasaya, gramofon ve

plak sürmeye başladı. Berliner, kendi firmasında 7 inç'lik (45'lik büyüklüğünde) plaklar üretmeyi seçmişti. Bu plakların ses kalitesi çok düşüktü, buna rağmen Gramophone firması, 1898 yılının sonunda, yalnızca Amerika'da, tam 11.211 adet gramofon ve 408.195 adet plak sattığını ve Avrupa için bundan daha fazlasını umduklarını açıkladı. Berliner, Avrupa işini bambaşka bir firma ile görmek istiyordu. Yetki verdiği ilk firma olan Kammerer & Reinhardt'ın, yaptığı üç beş plaktan sonra bu işten çekildiğini ve artık plak üretmeyeceğini açıklamasının hemen ardından Berliner, Londralı bir avukat olan William Bary Owen ve tüccar Trevor Williams'ın bir araya gelerek kurdukları Deutsche Grammophon adlı bir firmaya yetki verdi. Berliner'in, Hannover'de bir telefon firmasının başındaki kardeşi Joseph Berliner de, firmaya göz kulak olacak ve abisinin haklarını yakından takip edecekti. Avrupa'da işler henüz düzene girmişken, Berliner'in Amerika'daki firması, Columbia ile patent sorunları nedeni ile mahkemelere düşmüş ve iş yapamaz duruma gelmişti. Tam iki yıl süren davanın mağlubu olmadı; mahkeme, hem Berliner'in firmasına, hem de Columbia'ya, Amerika'da plak basma ve satma hakkını tanıdı. Ancak Berliner, Columbia'nın niyeti, kendisini tamamen silerek tek başına ayakta kalmak olduğu için bu davanın galibi sayılması gerektiğini açıkladı ve yeni bir firma kurup firmaya Victor (galip) adını verdi.

Bir yanda Amerika bir yanda Avrupa, bir yanda Columbia ve Victor bir yanda yepyeni firmalar; müzik endüstrisi doğmakla kalmamış, süratle de genişlemeye başlamıştı.

5 inç

1889 yılında yapılan ilk plak, 5 inç'likmiş (bugünkü CD büyüklüğünde). Sırasıyla 7 inç (45'lik), 10 inç (78'lik), 12 inç (LP ve maxi single) ve 3 inç (daha çok CD single) ebatları denenmiş. Bugün, bu formatların hepsi (malzeme değişmiş olsa da) hâlâ kullanımda. Ama 5 inç ölçüsünde daha çok mutabık kalınmış gibi. Yalnızca CD olarak değil; CD - Rom, VCD, SACD (Super Audio CD) ve DVD formatlarında da büyüklük ar-

tık bu. Yukarıdaki fotoğraf; işin henüz başlarındayken, 15,5 inç (39,4 cm) gibi epeyce büyük ölçülerin bile denendiğini gösteriyor. Müzik endüstrisi, elli çeşit denemeden sonra "küçük güzeldir"de karar kılmış.

Oryantal

Amerika ve Avrupa'da herkesi ses ve kayıt heyecanı sarınca, büyük bir kısmını plak firmalarının finanse ettiği epeyce sayıda insan, dünyanın dört bir yanına dağılıp farklı ve ilginç kayıtlar yapmaya çalıştılar. Son yıllarını yaşamakta olan Osmanlı İmparatorluğu da bu gelişmelerin dışında kalmaz. Sultan II. Abdülhamid'in başta olduğu 1900'lü yılların hemen başında, Alman ses teknisyeni Tantix İstanbul'a gelir ve Eminönü'nde tezgâhını açar. Tantix, ilk gramfon plağı kaydını Yeni Cami civarında gerçekleştirir. Aslında İstanbul, sesin kaydedilebiliyor olmasına çok da yabancı değildir. Edison'un keşfinin üzerinden on küsur yıl geçtikten sonra fonograf, İstanbul'da da görülmeye başlanmış, bir zaman sonra da, alınıp satılabilen bir ürün haline gelmiş ve başta Tamburi Cemil Bey olmak üzere, epeyce sayıda sanatçının kaydı yapılmıştır. Ancak fonograf, zor bir alet olduğu için yaygınlaşamamış ve müziğin her yana dağılabilmesi için gramfonun İstanbul'a yolunun düşmesi gerekmiştir. Zaten Osmanlı yönetimi de bunu desteklemektedir. Meşrutiyeti ilan ederek demokrasi ile ilgili ilk işaretlerden birini veren II. Abdülhamid, zamanla bu konudaki fikirlerini değiştirip, son derece baskıcı bir yönetim anlayışını benimsemiş olsa bile, Batılı denilebilecek her türlü harekete de destek vermekten imtina etmemiştir. Bir yandan sarayın etrafında kuş uçurtulmazken, diğer yandan *La Revue Orientale* ve benzeri dergiler desteklenmektedir. Zaten, kısmen de olsa Batılılaşmak ya da Batı'ya göz kırpmak gerektiği, II. Abdülhamid'den önceki sultanlar tarafından da kabul edilmiş bir şeydir.

Edison: Yıl 1888. Edison fonografı ile birlikte. Old Gramophones kitabının yazarı Ben Bergonzi'ye göre bu fotoğraf, sabah 05:00 civarı, uykusuz geçirilmiş tam 72 saatlik bir çalışmanın sonunda çekilmiş.

SALLE FRANCHINI.
VENDREDI, 18 JUIN 1847,
MATINÉE MUSICALE PAR
F. LISZT.

PROGRAMME.

1. Andante de Lucie de Lammermoor.
2. Fantaisie sur des motifs de la Norma.
3. Mazurka de Chopin.
4. Le roi des Aulues, mélodie de Schubert.
5. Hexameron, variations sur un thème des Puritains.
6. Mélodies hongroises.

On commencera à 1 heure précise après midi.

Prix des Places: 100 Piastres.

On trouve les Billets à l'Hôtel de l'Europe; et le jour de Concert, à l'Entrée.

Liszt: Vedat Kosal'ın Osmanlı'da Klasik Batı Müziği adlı kitabından: "... Liszt 1847 Haziranında İstanbul'daydı. Piyano ithalatçısı, müzik editörü ve müzik malzemeleri satan bir dükkânın sahibi olan Alexandre Comendinger'in Beyoğlu'ndaki evinde misafir kaldı... Liszt'in İstanbul'da üç konser verdiği bilinir. Sarayda ve Avusturya Sefareti'nde verdiği iki konserin programını bile bilmiyoruz. Elimizde sadece Büyükdere'deki Salle Franchini'de, muhtemelen o dönemde Bab-ı Âli nezdindeki Fransa sefirinin yazlık köşkünde, 18 Haziran 1847'de verdiği konserin programı var..."

Sözelimi, ülkemiz pop müziğinin geriye doğru dayanabileceği en uç nokta olan "Muzika-yı Humayun", Sultan II. Mahmud tarafından, 1826 yılında kurulmuştur. O tarihte, Yeniçeri Ocağı'nı kapatan Sultan II. Mahmud, bu ocağa bağlı bulunan mehterhaneyi de kapatmış ve yerine, daha Avrupalı bir kuruluş olacağı varsayılan Muzika-yı Humayun'u kurduştur. Tam iki yıl sonra, bu kuruluşun başına İtalyan Giuseppe Donizetti'yi getiren Sultan II. Mahmud'un, bu konuyu epeyce ciddiye aldığı görülmüştür. Donizetti, bir yandan asıl görevi olan bandoyu bir şekilde sokmaya çalışırken, diğer yandan özel müzik dersleri vermekte ve bulabildiği her fırsatta marş bestelemekteydi. Sarayın Batı müziğine duyduğu ilgi bu kadarla kalmaz. Sultan Abdülmecid döneminde, Franz Liszt, bir konser vermek üzere İstanbul'a davet edilir. "Majestelerinin son derece nazik davrandığı, hem para verdiği hem de sedef kaplı bir kutu hediye ettiği" Franz Liszt, bu konseri sırasında, Donizetti tarafından bestelenmiş "Mecidiye Marşı"nı duyacak ve bu marşın temalarını kullanarak "Grand Marche Paraphrase"i yazacaktır.

İtalyan operaları, Dolmabahçe Sarayı'nın içinde bir tiyatro binası inşası, ha-

Balolar, konserler

Vedat Kosal'ın *Osmanlı'da Klasik Batı Müziği* adlı kitabından:

"Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik Batı müziğiyle belgelendirilebilen ilk ilişkileri İstanbul'un fethinden yaklaşık bir yüzyıl sonra başlar. 1553'de Fransa Kralı I. François, Kanuni Sultan Süleyman'ın politik yardımına teşekkür ederken İstanbul'a bir orkestra gönderir. Bu ilk karşılaşma ne yazık ki, Avrupa müziğinin bizdeki geleceği açısından pek de iç açıcı olmamıştır. Kanuni Sultan Süleyman, şahsen bu müzikten hoşlanmasına rağmen, bütün enstrümanları yakıtmış, müzisyenleri de çok kıymetli hediyelerle Fransa'ya geri göndermiştir. Bu davranışın nedeni, bu tarz müziğin Türk ordusunun savaş şevkine ve kahramanlığına olumsuz etki ederek onu yumuşatacağından çekinmesine bağlanabilir. Hatta padişah, Fransa Kralı'nın orkestrayı özellikle bu niyetle göndermiş olduğunu bile zannetmiştir..."

Bu bakış açısı epey bir zaman egemen olur. Ama gün gelir, "bu tarz müziğin", ordunun "savaş şevkine" engel olmayacağına inanan padişahlar geçer başa. Bunun için 19. yüzyılı beklemek gerekmiştir. Sultan II. Mahmud, "Vak'a-i Hayriyye" ile 15 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağı'nı kaldırarak reformlarına başlayacak ve "Osmanlı devlet teşkilatını Batılı anlamda modernize etmeye" çalışacaktır. "Saray orkestrası niteliğindeki" Muzika-yı Hümayun kurulacak, arkasından opera temsilleri, konserler, balolar gelecek, Yıldız Saray Tiyatrosu'nda Wagner, Verdi ve Offenbach'ın müziği yankılanacaktır.

Gülbün Türkgeldi koleksiyonundan, 17 Mayıs 1914 tarihli bir konserin davetiyesi:

remde, yalnızca kadınlardan oluşan orkestraların kurulması, Sultan Abdülaziz'in besteleri, aynı sultanın 1867 yılında yaptığı Avrupa seyahati, Richard Wagner'in Bayreuth opera binasına saray tarafından verilen maddi destek, balolar, konserler derken, önce saray, arkasından İstanbul, Batı müziğine tamamen kendini kaptırarak, eksik kalanı da, gelmekte olan Cumhuriyet, bir emir ve direktifler silsilesi ile tamamlayacaktır.

Kafesin Önünde

Saray marifetiyle bütün bunlar olup biterken, saray dışında da, herkes kendisini kanto dinlemeye ya da seyretmeye kaptırmıştır. İtalyanca cantare sözcüğün-

den türetilen kanto, İstanbul'u ziyaret eden gezgin tiyatro grupları vasıtası ile yerleşir bize. İlk örnekleri Güllü Agop Tiyatrosu'nda görülür; kısa bir zaman içerisinde de, önce Beyoğlu ve Galata, sonra da Şehzadebaşı'nda yayılır. Kanto ya da kantocular, önceleri yalnızca programı çeşitlendirmek üzere aralara sıkıştırılmaktayken, halkın gösterdiği ilginin büyüklüğü üzerine, giderek her gösteride daha fazla yer kaplamaya başlamış, işin başında, kantoya uzak durmaya çalışan tiyatro gruplarını da önüne katmayı başarmıştır. İsmail Dömbüllü'nün "bizim çiftetelli dediğimiz kırık oyun tarzının bir çeşitlemesi" diye tanımladığı ve trompet, davul, keman gibi aletlerden kurulu bir takım ile icra edilen kantonun yaptığı en önemli şey, Türk kadınlarını da sahneye çekebilmiş olmasıdır. İlk kantoyu, Kadıköy Yoğurtçu Parkı'nda Aranik Hanım söyler; "sahneye çıkan ilk müslüman kadın sanatçı" olarak kabul edilen Kadriye Hanım'ın gelişi de çok gecikmez; Kadriye Hanım, Amelia adını kullanarak kantolarına başlamıştır artık. Kısa bir süre sonra, bir yandan Victoria, Eugenie, Kamelia ve Virgin gibi *bizden* olmayan; öte yandan, Kadriye Hanım'ın arkasında son sürat kuyruğa girmiş Nassip, Gülfidan, Şevkidil gibi *bizden* isimlerin katkıları ve yaptıkları ile kafes arkalarında gizlene gizlene herkesin neredeyse unutmuş olduğu *kadınlar* dört bir yandaki sahneleri sarar. Neye uğradığını şaşırılmış bir erkek kalabalığı da şevkle bu kadınları seyretmeye başlar. Gündelik hayata tuhaf bir rahatlık ve keyif getiren kantonun bu tırmanışına yalnızca halk değil, plak şirketlerimiz de kayıtsız kalmaz ve Tantix'in ziyaretinden bir zaman sonra her yanı sarmaya başlayan *taş plaklar* (78 devirli plak) üzerinde, yalnızca şarkılar, türküler, gazeller, taksimler değil, kantolar da dönmeye başlar. Madam Pepron, plağa kaydedilen ilk kantoculardan olur.

Mazi

Kanto, yoluna dört nala devam ederken, Cumhuriyet ile birlikte esmeye başlayan özgürlük rüzgârları, her türden Batılı hareketin desteklenmesi sonucunu da beraberinde getirir. Zaten hükümetin bizzat kendisi bu işe önyak olmaktadır. Tantonun bize gelişi de bu günlere rastlar. Arjantin'den kalkıp, bütün dünyayı bir anda etkileyen tango, bir müzik türü olmasının yanında bir dans biçimi de olduğundan ve bunun için de iki vücut gerektiğinden, ülkemizde ancak Cumhuriyet sonrası yaygınlaşabilme imkânı bulmuştur. Türk popunun en eski örnekleri olarak kabul edeceğimiz yerli tangolarımızdan ilki olan "Mazi"yi, Necip Celal, 1928 yılında besteler; bu tango birkaç yıl sonra, Seyyan Hanım tarafından plağa okunur. Necip Celal'i Fehmi Ege, Kadri Cerrahoğlu, Nusret Rıfki, Halit Bedii Akçay ve Ziyaettin Sarıkartal gibi besteciler takip eder. 1930'lu yılların bu önemli isimlerine, 1940'lı yıllarda Necdet Koyutürk eklenir. Türk popunun temelini 30'lu ve 40'lı yıllarda, bu isimlerin (ve diğerlerinin: Musta-

fa Şükrü Alpar, İbrahim Özgür, Ferdi Daryal, Faik Bereket...) yaptıkları ile atıldığı söylemek yanlış olmaz. Bu besteciler ve bestelenen tangoları seslendiren isimler (Seyyan Hanım, Mahmure Hanım, Seyyide Poroy, Celal İnce, Şecaattin Tanyerli, İbrahim Solmaz, Saime Şengil, Bedriye Tüzün...) sayesinde tango her yana ulaşmış, kulaklar bu tür ağır olmayan bir müziğe aşinalık kazanmıştır. Üstelik tango üstadları bu kadarı ile de yetinmeyecek, İstanbul Radyosu'nda, orkestraları ile birlikte programlar yaparak bu akışı daha da hızlandıracaklardır. Bütün bunlar üzerine Türk popu, 50'li yıllarla birlikte utangaç bir şekilde kendini gösterecek, sonra da dalga dalga her yanı saracaktır.

Sahibinin Sesi

Kanto ve tango furyasını biz taş plaklar ile geçirmekteyken, dışardaki firmalar, bu kadarı ile yetinmiyor, farklı metod ve formatların peşinde koşuyordu. Hiç kullanışlı bir kayıt ortamı sunmayan 10 inç'lik taş plakların yerine daha başka bir şey koymak isteyen firmaların en hızlısı, RCA Victor oldu. Bu firma, diğer firmalara göre çok erken sayılabilecek bir tarihte, 1931 yılında, 50'lerin hemen başından itibaren her yanı saracak 33 devirli LP'lerin (LongPlay) ilk örneklerini verdi piyasaya. 1935 yılında, kayıt yapabilen bir teyp modeli de, Alman AEG firması tarafından Berlin'de halka sunuldu. Savaş yıllarının karışıklığı içinde, bu yeni buluşun patent hakları Amerika'ya geçti ve ilk

Firma: Fonograf ve gramofonun keşfi ile birlikte, bunları dünyanın her yanına yayacak firmalar da hızla kurulmaya başlandı. His Master's Voice (Sahibinin Sesi) da bunlardan biriydi. Francis Barraud'un çektiği bu fotoğraf, firmanın yıllar yılı değişmeyecek alametifarikasının ilk halidir.

Plastik

İlk sayısı 27 Mayıs 1950 yılında yayımlanan ve kısa süre içinde dönemin en önemli müzik dergilerinden biri haline gelen *Radyo Haftası*'nın üçüncü sayısında, derginin muhabirlerinden Zeki Tükel, İstanbul Radyosu'nu ziyaret eder ve radyonun spikerlerinden Fikret Öncel'i, canlı yayın sırasında izlemeye çalışır. Zeki Tükel, "susunuz", "bekleyiniz" gibi ışıklı emirler karşısındaki şaşkınlığı geçer geçmez etrafı ile ilgilenmeye başlar ve ilk dikkatini çeken şey yayın sırasında çalınan plak olur. Spiker Fikret Öncel'in; "sayın dinleyiciler, şimdi Harry Harlich Orkestrası'ndan sevilmmiş parçalar dinleyeceksiniz" anonsunun hemen arkasından, teknisyen Selim Devrim tarafından daha önce hazırlanmış plak dönmeye başlar ve daha önce buna benzer bir plak görmemiş olan muhabirimiz şaşırır: "Harry Harlick

(bir paragraf sonra, şarkıları sevilmiş orkestra şefimizin soyadı değişmiştir) orkestrasından sevilmiş parçalardan beşi bir plak üzerindedir. Yani bir eser bitince teknisyen plağı katiyen değiştirmiyor, o plak durmadan çalışıyor. Bildiğimiz plaklardan birkaç misli büyük olan bu plak mikaydı. Kırılma tehlikesi katiyen yoktu. Bu plağın neşriyatı bitince onu yakından tetkik ediyorum. Bizim paramızla 150 lira kıymetinde olan bu plak üzerinde her parçanın ayrı ayrı adı, kaç dakika kaç saniye süreceği yazılıydı..."

Dönemin en önemli müzik dergilerinden birinin muhabiri, yalnızca bir iki yıl evvel Columbia tarafından piyasaya sunulmuş LP'lerden, kanlı canlı (Harlick ya da Harlick) bir örnekle böyle karşılaşmış olur.

müzikseverlere müjde...
PHILIPS
YENİ ELEKTROGRAMOFON

Philips'in sahane 33 GF 226 yeni Elektrogramofonu Avrupa modelini aştırmayacak kalitededir. 110 ve 220 V cinsiyarında her ebad ve devirde çalışabileceği gibi, ayrıca olarak ilber edilen priz vasıtası ile stereofonik dinlenebilir. Ayrıca zarf açıcı mobilyası ile sizleri hayran bırakacaktır.

Flats : 995 TL.

PHILIPS
KALİTE istiyorsanız PHILIPS alacaksınız.

olarak 1947 yılında Bing Crosby, radyo programlarını, teyp üzerine kaydetmeye başladı. Bu yeni buluşun, 78 devirli plaklara göre çok daha fazla imkân sunması nedeni ile, müzik piyasasının baş formatı haline geleceği beklenirken bu gerçekleşmedi ve RCA Victor'un ilk örneğini piyasaya verdiği tarihten sonra epeyce mesafe kaydeden LP, piyasanın belirleyici gücü haline geldi. 1948 yılında, RCA Victor'un en büyük rakibi olan Columbia, 12 inç'lik LP (33 1/3 devirli plak) formatını, bunun çalınabileceği bir alet ile birlikte piyasaya verdi. Çok dayanaksız bir madde olan *gomalaktan* (shellac) imal edilen taş plakların aksine, LP'ler son derece dayanıklı bir madde olan **plastikten** imal ediliyordu. Üstelik bu yüzeye çok daha fazla kayıt yapılabiliyordu; yarım

saat, hatta daha fazla süren uzunlukta kayıt yapılabilmesi artık hayal olmaktan çıkmıştı. Bu nedenle LP'ler kısa bir süre içinde yaygınlık kazandı. Tam bir yıl sonra, ilk LP'yi piyasaya sunmuş ama daha sonra bu projeden vazgeçerek başka şeyler üzerinde kafa yormaya başlamış olan RCA Victor da, 7 inç'lik 45'lik plakları (45 devirli plak) sundu piyasaya. RCA, bu formatın, 2 şarkılılık *single* ya da 4 şarkılılık *EP* (ExtendedPlay) olarak kullanılabileceğini duyurmaktaydı. Ne yazık ki bu plakların, Columbia'nın LP'ler için geliştirdiği cihazda çalınıp dinlenebilme imkânı yoktu ve bunun için de RCA'nın geliştirdiği cihazı almak gerekiyordu. Daha işin en başında fonograf / gramofon olarak iki ayrı cihaz ile yol almaya başlayan müzik endüstrisi, bir kere daha, senin aletin / benim aletim, onun keşfi / bunun keşfi kavgasına girişmişti ve böyle yapmaktan hiçbir zaman vazgeçmeyecekti. Üzerinde herkesin mutabık kaldığı bir format olan CD'nin 70'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkışı bile bunu sona erdirmeyecek; özellikle görüntülü kayıt alanında (önce VHS / beta, sonra da laserdisc, CDI, CD-Rom, VCD, DVD...) kavga günümüze kadar sürecekti. Ama bütün bu zorluklara rağmen, hem LP hem de 45'lik, öngörülen-den daha hızlı yaygınlaşacak, zaman içinde, her iki formatı da çalan, ayrıca herkesin çoktan unutmaya niyetlendiği 78'lik plakları döndürebilen aletler (pikap) verilecekti piyasaya.

Ancak bu yeni formatın ülkemize girişi, 78'lik plakların hızında olmadı. Columbia ve Sahibinin Sesi (HMV) gibi iki büyük firmanın ülkemizde **fabrikası** da olduğu halde, bu yeni formatların, 78'lik plakların yerini alması için çok zaman geçmesi gerekti. Ülkemizde, ilk 45'liklerin basılması için 1962 yılını beklemek zorunda kaldık. Bu ilk 45'likleri, Grafson firmasının bastığı söylenir. Grafson, gazetelere verdiği büyük ilanlarla, bu durumu, "Türkiye'de ilk defa: 45 devirli kırılmaz plaklar" şeklinde duyurmuş ve işe, Zeki Müren'in bütün taş plak külliyatını 45'lik plaklara aktararak başlamıştır. Zeki Müren'den hemen sonra da Behiye Aksoy ve Muzaffer Akgün, 45'lik plaklara sahip ilk sanatçılar olmuşlardır. Ancak 45'lik basmaya başlayan firmalar, 78'lik plak basmaktan da vazgeçemediler, bir süre aynı plağın hem 45'lik, hem de 78'lik hali basıldı. 78'lik plaktan ancak 1965 yılında tamamen vazgeçildi. Son 78'likler Adnan Pekak, Zeki Müren, Müzeyyen Senar ve benzeri isimlere yapıldı.

Bibop

40'lı yılların sonuna doğru, caz alanında, o güne kadarki en önemli adım atılır. İstanbul Konservatuarı'na devam ederek kontrbas konusunda uzman haline gelmiş ve sahip olduğu plak koleksiyonuyla meşhur olan Robert Kolejli, Cüneyt Sermet; gitarist Turhan ve İlham Gencer ile elele verip (piyano, gitar ve kontrbas-tan oluşan) bir caz trio oluşturdu. Kurucularının "King Cole'vari" dedikleri bu

Fabrika

31 Ağustos 1968 tarihli Ses dergisinden:

"Türkiye'de plak yapabilen tek fabrika, Gramofon Limited Şirketi'dir. Matrisleri burada yaptırmayanlar, plaklarının kalıplarını Avrupa'da aldirmek zorundadırlar. Genellikle İtalya ve Almanya'da yaptırılan bu kalıpların maliyeti 500 ile 1.000 lira arasında değişmektedir. Matris yapan fabrikanın azlığına karşılık, plak baskısı yapan birçok firmalar vardır. Bunlar Gramofon, Grafson, Diskofon, Grafon, Melodi ve Şençalar firmalarıdır..."

Bir plak nasıl yapılır?

Plak yapımı ses kaydıyla başlar. Türkiye'de en çok tatbik edilen sisteme göre önce müzik alınır. Sonra şarkıcı başka bir yerde çalınan ve kulakları vasıtasıyla işittiği müziğin üzerine şarkısını okuyor. Bu sırada kayıt odasındakiler önlerindeki aletlerle şarkıcının sesini devamlı kontrol ederler... Stüdyoda doldurulan bantlar transfer odasına gelir ve burada sesler aliminyum üzerine kaplanmış siyah plastikten başka bir şey olmayan laker üzerine geçirilir. Laker'le orijinal bant arasında hiçbir ses farkının olmaması için dikkat edilir. Bir plağın kaliteli ve kalitesiz oluşu da bu farklardan doğar... Laker plastik olduğu için iletken değildir. Elektrik geçirebilmesi için laker, galvano

bölümünde önce iyice temizlenir, sonra da çeşitli kimyasal karışımlarından müteşekkil ilaçlarla muamele edilir. Son olarak hidroklorik asit ve saf suyla yıkanır. Laker bu muameleden sonra gümüş bir disk halini alır... Galvano bölümünde son şeklini alan laker, artık klişe haline gelmiştir. Hemen pres odasına gönderilir ve burada bizim evlerimizde kullandığımız plaklar teker teker basılır. Bunun için özel bir mahlul prese konur, kalıp yerleştirilir ve sonra basıma geçilir... Pres odasında basılan plaklar kontrol odasına gelir. Buradaki ilgili, plakları her yirmi beş tanede bir olmak üzere dinler. Bu son kontrolden gaye basım sırasında hatalı çıkan plakları ayıklamaktır. Bozuk plaklar derhal imha edilir. Sağlam olanlar ise paketleme servisine gönderilir... Bütün bunlar olurken matbaaya sipariş edilen cins cins, renk renk plak kapakları da gelmiştir. Ambalaj odasında plaklar kaplarına geçirilir, kutulara yerleştirilir ve plakçılara sevk edilir. Bin bir meşakketle meydana gelen plak, müzikten hoşlananların artık hizmetindedir...

Plağın ham maddesi Amerika ve İngiltere'den ithal edilmektedir. Plak yapımcıları, İzmit'te imalata başlayacak olan Petkim'in PVC yapması ile ithal için kaybedilen dövizin sona ereceğini söylüyorlar..."

Meğer ne 'muamele'ler görerek gelmiş müzik piyasamız bu günlere. Ama dijital çağ hepimizden çok şarkıcılara yaramış olmalı, özellikle sesi olmayan şarkıcılara. Eski usûlde, stüdyonun kapısından geçmeye korkarlardı muhtemelen. "Başka bir yerde çalınan ve kulakları vasıtasıyla işittikleri müziğin üzerine" bir seferde şarkı okumak pek onların harcı olmazdı.

trio, Türk cazının kanatlanmasını sağlayan en önemi adımları atmıştır. Trio'nun gördüğü ilgi üzerine grup, kısa bir zaman içerisinde sextet halini alır. Kurucu üçlünün yanına, Müfit Kiper (trompet), İsmet Sıral (tenor saks) ve Şadan (davul) eklenir. Kendilerine Bibop adını veren altılı, Taksim Belediye Gazinosu (o zamanlar Taksim Belediye Pavyonu) ile anlaşır ve orada çalmaya başlarlar.

Türk popuna oldukça sağlam bir zemin hazırlayacak, zemin hazırlamakla kalmayıp, bu alanda yetişmiş çok kıymetli müzisyenlerin bir bölümünü Türk popunun emrine amade edecek Türk cazının bu hareketliliği, 50'li yıllara doğru hızlanarak devam eder. Bu alanda atılan neredeyse her adımda Cüneyt Sermet öncüdür. Hayatını caza adanmış olan bu emsalsiz ismin önderliğinde gruplar kurulur ve caz daha geniş bir kitleye ulaşmaya başlar.

Rüya

50'li yıllar, giderek hareketlilik kazanmış cazın etkisi altında başlar. Bibop Sextet'inin kurucularından Cüneyt Sermet, 1951 yılında, bu sefer tam 14 kişilik bir modern caz orkestrasının kurulmasına öncülük eder. Bugün bize rüya gibi gelecek bir takım oluşturmuştur bu orkestrayı. Arif Mardin (piyano), Faruk Akel (alto saks), İsmet Sıral (tenor saks), Dikran Haçaduryan (trompet), Arto Haçaduryan (trombon) ve elbette Cüneyt Sermet (bas), bu grubun başını çekmektedir. Tam iki yıl bir arada kalabilmeyi başaran bu geniş kadrolu orkestra, ne yazık ki sonradan, tamamen maddi nedenlerle dağılmak zorunda kalır. Dönemin şartları, 14 kişilik bir kadroya sahip olan orkestrayı bir arada tutmaya imkân vermez. Bu eşsiz orkestra, daha sonra da her nitelikli oluşum ya da demenin karşısına çıkacak olan parasızlık nedeni ile paydos etmiştir. Ama orkestra tamamen yerle bir olmaz. Cüneyt Sermet ve İsmet Sıral, yeni bir sextet kurmak için kolları sıvarlar; Zekai Apaydın ve Nejat Cendeli'yi de yanlarına alıp, mikrofonun önüne de ölümsüz Sevinç Tevs'i koyarlar.

Kadınlar, "Soir de Paris" parfümü ile sıvanır ve "Cutex sayesinde renkli tırnaklar"a sahip olur; Müzeyyen Senar, Rumelihisarı'ndaki köşkünün önünden denize girerken boğulma tehlikesi geçirir ve Coty'nin, "bütün kadınların hayran olduğu yüksek evsafta güzelleştirici seri"si her eve girerken, "Sara Voughan'vari caz baladları" söylemekle ünlenecek olan Sevinç Tevs'li Caz Sextet'imiz, 50'li yılların ortasına kadar çalmaya devam edecektir.

Neşriyat

Çok partili hayat başlamıştır artık. Celal Bayar'ın "boş vaatler yerine fiiliyat istiyoruz" diye ortalığı ayağa kaldırdığı günlerde LP'ye geçiş, beklenildiği kadar hızlı olmaz ama, dolaylı olarak herkesi etkiler. Taş plaklara oranla daha uzun

sürelî müzik kaydedilmiş bu format, radyolarımız vasıtası ile derhal kullanıma sokulur. Tek şarkı çalıp hemen ardından plağı çevirmek ya da değiştirmek zoruunda kalan programcı ve teknisyenler, LP'nin sunduğu kolaylıkların farkına çok çabuk varır. Plak neşriyatı, LP'ler sayesinde daha da hızlanır, çeşitlenir. İstanbul ve Ankara Radyosu, imkânlar ve kaynaklar artınca; şarkılar, türküler, oyun havaları ve saz eserlerinin arasına, daha fazla dans müziği, caz, rumba, samba, tango ve hafif gece müziği sıkıştırmaya başlar. İsimleri, dinleyene bir

Radyo

Radyo Haftası dergisi, 1950 yılının Mart ayı itibarıyla, ülkede mevcut radyo sayısını 270.030 adet olarak veriyor. Bu miktarın 99.320 adedi İstanbul'daymış. Ankara'da 28.331, İzmir'de ise 18.440 adet radyo varmış. Yani, bütün memlekette mevcut radyo sayısının yarıdan fazlası bu üç şehirde toplanmış. Listenin sonunda Hakkari var, radyo sayısı 53. Ağrı'da 292, Bitlis'te 192, Bingöl'de 132, Tunceli'de 175 radyo var. Doğu ve Güneydoğu'daki radyo toplamı, belki de İstanbul'un orta halli bir semtinde bulunandan daha az... Üstelik durum hâlâ aynı. Bir bilgisayar dergisi, ülkede mevcut bilgisayar miktarını, internet erişim sayısını verse, bunların şehirlere dağılımı hakkında bizi aydınlatsa, muhtemelen yine aynı tablo ile karşılaşacağız. Kader, ülkenin bir bölümü ile ilgili ağları suursuzca örmeye devam etmiş demek ki...

Aynı derginin, "Köylü radyoyu nasıl karşılıyor?" başlıklı haberinde ise, Mahmut Makal'ın, *Bizim Köy* kitabı referans alınarak bu durumun bir başka boyutuna dikkat çekilmiş: "Bizim memlekette, bizim köyde radyonun ne mühim, ne kadar büyük ehemmiyette bir şey olduğunu kestirmek şehirliler için çok güçtür. Bunu en güzel şekilde ifadelendiren *Bizim Köy* isimli eserin sahibi köy öğretmeni Mahmut Makal'dır..." Dergi, haberin bundan sonrasında *Bizim Köy*'den uzun bir alıntı

yaparak; 150 kilo zahire karşılığı filanca köye öğretmen olarak giden İsa Çavuş'un şahsında, belli bir eğitime sahip olanların bile bu radyo işine akıl erdiremediğini anlatmaya çalışır bize. İsa Çavuş, "radyonun bulunduğu yerin altında birisi var, o çıkartıyor bu sesleri" diye özetler bu nodaki fikirlerini.

İnternet çağında, hiç olmazsa işin bu tarafı değişti artık. Doğu'daki cafe'leri dolduran genç nüfus, ne ile karşı karşıya olduğundan son derece emin bir şekilde kurulu-yor aletin karşısına. Hayalleri, istekleri, bazen aletin bile önünde koşuyor; istediklerine cevap alamadıklarında "bak bunu yapamıyor" diye yakınabiliyorlar bile.

● 4 dalgalı. 2 kısa, 1 orta, 1 uzun, 16 - 51, 200 - 600, 700 - 2000 met.
 ● İskala üstünde pikap tertibatı.
 ● Yalnız iki düğme ile bütün dünya sizindir.
 ● Lüks ceviz mobilya...
 ● Sağlam, ucuz, en tabii sesli günün ihtiyaçlarını karşılayabilecek keseye uygun biricik RADYODUR.

TAŞRAYA GÖNDERİLİR — TEDİYATTA KOLAYLIK
 K. SELVELLİ, Galipedede Caddesi, No. 23, Beyoğlu, Tünelbaşı, Telg
 SELVELLİ — İSTANBUL

şey ifade etsin ya da etmesin, epeyce sayıda orkestra, plakların üzerinde döne döne evlere ulaşmaya başlar. Kısa bir süre sonra da *hafif Batı müziği dinleyici istekleri* saati girer yayına; dinleyiciler, artık önlerine sürülmüş onlarca orkestranın, yüzlerce şarkısı arasından bir seçim yapıp bu şarkıları yeniden dinlemek istediklerini radyolara bildirmeye başlamışlardır. Programlarda 40'lı yıllarda başını almış yürümüş olan tangonun en önemli isimlerinin kurduğu orkestralara daha fazla yer ayrılıyordu. Artık, Necdet Koyutürk Orkestrası tam yarım saat çalabiliyor, orkestranın önündeki Şecaattin Tanyerli, tangolarını bu kadarlık bir süreye yayarak söyleyebiliyordu. *Hafif Öğle Müziği*'nde Semiramis Orkestrası çalıyor, İbrahim Özgür ve Celal İnce, bu alanda hiç star görmemiş dinleyicinin büyük ilgi gösterdiği ilk isimler olmaya başlıyordu. Türk sanat ya da halk müziği alanında epeyce büyük isim, epeyce star vardı: Müzeyyen Senar, Safiye Ayla, Münir Nurettin Selçuk, Ahmet Üstün, Hamiyet Yüceses, Perihan Altındağ Sözeri, Saime Sinan, Zehra Bilir, Lütfi Güneri, Behiye Aksoy (o zamanlar Tetiker), Sabite Tur Gülerman (daha sonra da Kardeşler), Radife Erten, Mualla Mukadder... Dergi ve gazetelerde, daha çok bu isimlerle ilgili haberler ya da röportajlar yer alıyordu. Yükselen yeni dalga ile birlikte, basın da radyonun yaptığını yapıp yeni starlar yaratmanın peşine düştü. Bu nedenle, kısa bir zaman içerisinde, "bütün genç kızların sevgilisi Ahmet Üstün'e gelen aşk mektupları" başlıklı haberlerin yanına, "dans müziğinde en güzel tangolarını zevkle dinlediğimiz sanatkar İbrahim Özgür", "dans musikisinin en güzel ve en tatlı şarkılarını söyleyen sanatkar Celal İnce" ve benzeri başlıklı haberler, röportajlar eklendi.

"Ankara'nın keman sesli yıldızı" Sabite Tur, radyo programlarına "büyük bir muvaffakiyet ile" devam eder; "çağlayan sesli sanatkar" Mustafa Çağlar giderek ünlenip "refikası ile" foto muhabirlerine gülümser ve henüz 29 yaşındaki Necdet Koyutürk, genç kızlara "fena haber"ini verip evleneceğini açıklarken, kafalar, *musiki* ve *müzik* sözcükleri arasında gidip gelecek, bu yeni akımı *dans* ya da *hafif Batı müziği* olarak adlandırmak arasında kararsız kalınacaktır. Ama bir şeylerin değişmekte olduğu da çok bellidir; dışarda değişmiştir, bizde de böyle olacağı benzemektedir.

Bila Fasıla

Umuma, "Züppe kızlardan, süslü ihtiyar kadınlardan, sevgililerini kıskandırmaya çalışan kızlardan, çiklet çiğneyen kızlardan son derece nefret ediyor" diye sunulan Celal İnce'nin "bila fasıla" çalıştığı memleketimizi bırakıp Amerika'ya yerleşmesi dahi bu değişim dalgasını zayıflatmaz. Celal İnce, artık tangolarını Amerika'nın Sesi Radyosu'nda seslendirmektedir ama, burada da yeni isimler hiç beklemeden ortalığı saracaktır. Sessiz sedasız bir şekilde her yanı

sarmış olan caz müziği de, basının desteği ile starlarını yaratmaya başlar. İstanbul Radyosu'nda İlham Gencer ile yaptığı programlarla adını duyurmuş, güzelliği dillere destan ve gençliğinin baharında Ayten Alpman, caz müziğimizin en tepedeki ismi olarak sunulur dinleyici ve okuyucuya. Eleştirmenler (o zamanlar münekkit), “çok geçmeden bizim June Christy'miz olacak” diye yazılar yazarlar onun için; “esasen sağlam olan tekniğinin de, gün geçtikçe terakkiler müşahede ettiğini” altını çizerek belirtirler. Sık sık, hem çok güzel, hem çok sık sık bir kadın olan sanatçı ile ilgili bol fotoğraflı “mufassal röportajlar” yayımlanır dergi ve gazetelerde. Röportajlara, kimi zaman İlham Gencer Orkestrası'ndan da manzaralar yansır. Başını İlham Gencer'in çektiği orkestrada, sonradan caz müziğimizin efsane isimlerinden biri haline gelecek olan İsmet Sıral da vardır. Türk popunun da ilk starlarından olan Ayten Alpman, bu çok sağlam orkestra ile çalışmakta, bu nedenle de, çalıp söyledikleri her mekân tıklım tıklım dolmaktadır. 50'li yılların tamamını, caz müziğimizin altın yılları olarak kabul etmek yanlış olmaz.

“Artık ev kadınlarının tabii bir ihtiyacı” haline gelen Hoover süpürgeleri “temizler, süpürür, döver”; “kendisini tamamen şarkı musikisine vermiş” Hacer Buluş, radyo dışında, filmlerde de şarkı söylemeye başlar; meraklılar, Tekel'in piyasaya sürdüğü “cidden nefis” Ankara Purosunu tütürür; “sesini büyük bir zevkle dinlediğimiz” Şecaattin (o zamanlar Sücaettin) Tanyerli, LondraBar'da her gece “Papatya” ile büyük alkış alır; “içli ve berrak bir sese sahip olmanın yanında güzel gözlere de malik olan” Saime Sinan, Ankara Radyosu'nda programlarına (elbette “büyük bir muvaffakiyet ile”) devam eder ve “orta şarkın yegane Amerikan usulü kuru temizleme ve boya fabrikası” Ekspres, bizzat evimizden eşyaları alır, temizler ve iade ederken, caz müziğinin gördüğü büyük ilgi üzerine, giderek daha fazla isim, daha fazla orkestra bu alana girecek, belli aralıklarla, başta Sevinç Tevs, Rüçhan Çamay, Yaşar Güvenir, Hayati Kafe, Tülay German olmak üzere epeyce isim ünlenecek; bu isimlerin hepsi yalnızca yaptıkları müzik ya da söyledikleri şarkılar ile değil, özel hayatları (sözgelimi, Ayten Alpman'ın İlham Gencer, Rüçhan Çamay'ın Turgut Demirağ ile olan aşkı) ile de herkesin ilgisini çekecektir. Bu isimlerin tamamı, 60'lı yılların başından itibaren, Türk popunu da sırtlayan isimler olacaktır.

Little Lucy

1955 yılında, başını Durul Gence'nin çektiği Deniz Harp Okulu öğrencileri, müziğin gidişatını etkileyecek çok önemli bir işe kalkışır ve ülkemizin ilk rock'n roll grubunu kurarlar. Amerika, henüz yeni yeni sallanıp yuvarlanmaktayken Deniz Harp Okulu Orkestrası, bu yeni akımın en önemli örneklerini çalıp söylemeye başlamıştır. Bir okulun, üstelik Deniz Harp Okulu gibi sıkı bir

okulun orkestrası olarak kaldıklarında çok fazla yayılamayacak, ünlenemeyecek ve kimseleri etkileyemeyecekleri düşüncesi ile grup elemanları, kısa bir zaman sonra zor bir karar vererek Somer Soyata ve Arkadaşları adı altında, gizli saklı bir şekilde okul dışında da konserler vermeye başladılar. Bu gelişme, bu grup ile sınırlı kalmaz; aşağı yukarı aynı tarihlerde, Alman Lisesi öğrencisi Erkin Koray, arkadaşları ile birlikte, rock'n roll'u kendine iş edinmiş bir grup kurar. Olup bitenler karşılıklı olarak birbirini etkiler. Konser mekânları dolup taşmaya başlar, böyle olduğu için yeni orkestralar arka arkaya kurulur, yeni orkestraların sayısı arttıkça konserler ve bu konserlere gelen seyirci sayısı da katlanarak artar. Şan Sineması, konser verilebilen tek mekân değildir artık. Yalnızca bir iki yıl gibi bir süre içerisinde, işin çehresi tamamen değişmiş, henüz tam bir mutabakata varılmamış olsa da, çoğunlukla "hafif Batı müziği" olarak adlandırılan bu yeni müzik türü her yanı sarmıştır. Orhan Sezener, İlhan Feyman, Müfit Kiper, Nejat Cendeli, İsmet Sıral, İlham Gencer, İbrahim Solmaz gibi müzisyenlerin başını çektiği orkestralar arka arkaya kurulmuş; sayıları, bu yeni oluşumlarla birlikte giderek artmaya başlamış kulüp ve konser mekânları dolup taşmaya başlamıştır.

50'ler bitmek üzereyken Türk popu, ilk büyük starını yaratır. Sahneye ilk defa 1952 yılında henüz bir öğrenciyken İsmet Sıral Orkestrası ile birlikte çıkan ve 1954 yılında "Fascination" ve "Star Bright" adlı yabancı şarkılara bizzat kendisi Türkçe söz yazarak sahnelerde söyleyip herkesi şaşkına çevirmiş olan Erol Büyükburç, "Little Lucy" adlı şarkısını taş plak olarak yayınladı. Odeon firmasınınca basılan bu plağın gördüğü büyük ilgi, Türk popunun geleceği üzerindeki bütün şüphe bulutlarını dağıtmaya yeter. Erol Büyükburç'un öncülüğü, onu takip eden diğer isimler, sayıları her geçen gün artan orkestralar, henüz el değmemiş ve olduğu gibi duran koca bir halk müziği mirasının, bu yeni gelişmelerin sonucunda bambaşka bir şekilde değerlendirilebileceğinin anlaşılması ve kapımızı çalmak üzere olan 45'liklerin varlığı, Türk popunun 60'lara sıkı bir giriş yapacağını habercisidir.

Tepebaşı Bahçesi'nde, Tevhid Bilge, Aziz Basmacı milleti kahkahaya boğar; Açıkhava Tiyatrosu'nda "Emekli Sahne Sanatkârları Yurdu menfaatine operet, konser ve skeçler" devam eder; Çiftesaraylar Bahçesi'nde, Ahmet Yatman, Safiye Ayla, Perihan Altındağ, Mualla Gökçay, Mefharet Yıldırım, Rikkat Uyanık, Suzan Güven, Menşure Tunay bazen birlikte bazen ayrı ayrı sahneyi inletir ve Necmi Rıza mağazası bu gösterilere bilet yetiştiremez; "yeni bir Amerikan keşfi" olan "çıkmayan, bulaşmayan ilk ve yegane ruj Likit Liptone" bütün kadınların dudaklarına yerleşir; "büyük bir alaka ile seyredilen bir Türk filmi olan Karanlık Yollar Taksim Sineması'nda eşsiz bir muvaffakiyetle" gösterilir; Burla Biraderler, "ayda 30 lira, 18 ay taksitle Amerikan tekniğinin en mükemmel radyosu, 9 lambalı RCA radyosu"nu satar da satar; "Türkiye'nin en büyük ka-

Gencer

Dilimizin dönmediği sözcükleri eğip bükererek altından kalkabileceğimiz bir hale getirmeye her zaman meraklı olmuştuzdur. Ya da bir meraktan daha fazla bir şey bu; bahis konusu sözcükleri, zaten istesek de doğru olarak çıkartamıyorduk ağzımızdan. Televizyon kanallarının arasında, yalnızca on dakika dolanıldığında bile, *program* sözcüğünün, bin farklı şekilde telaffuz edildiği görülebilir. Amerika'yı Amarika, ameliyat'ı amaliyat yapan sunucuların sayısı az değil.

Bu durum, artık ünlenmiş, adları dilimize pelesenk olmuş kişilerin isimlerinde bile çıkar karşımıza. Türk popu da bundan payını almış alanlardandır. İlham Genç'er'in soyadı, şöhrete kavuştuğu ilk yıllarda dikkatli bir şekilde *ç* ile yazılmış olmasına rağmen, zaman içinde, elbirliği ile *ç*, *c*'ye dönüştürülmüş ve Gencer halini almıştır. Daha çok Ajda Pekkan'a yazdığı şarkı sözleri ile ünlenmiş Fikret Şeneş'in soyadı ise her zaman tek *ş* ile yazılmış ve *s* ile bitirilmeye gayret edilmiştir. 'Bayan bacak' Serpil Örümcer'in bu konuda başına gelenler ise kimsenin başına gelme-

miştir. Sahiden çok zor olan bu soyadı, hiçbir zaman *o* ile başlatılmamış, Örümcer olarak söylenmiş, bazen bu bile yetmemiş ve Örümcek olarak da yazılır çizilir olmuştur. Bu konudaki çileyi çeken son isim de Tuba Önal oldu. Rama'nın reklam müziği ile ünlenen genç şarkıcı, ilk albümü ile karşımıza çıkar çıkmaz Tuğba Önal diye başlırlara basılmış ve Ahu Tuğba ismi nedeniyle yumuşak *g*'den fedakarlık yapılmamıştır.

S u n a r

**BAK BİR VARMİŞ
BİR YOKMUŞ**

**ILHAM GENCER
K a r a k e d i l e r**

Söz : Fecri Ebcioğlu

(Odeon LA 345)

dın gazetesi Hanımeli 50 kuruşa en son modaları takdim" eder; evlerin hepsinde "dünyada eşine cidden az tesadüf edilir Çapamarka enfes baharat" tüketilir ve "solveks ihtiva eden" Parker Quink sayesinde "kalemleriniz bozulmaz, tor-tular erir, madeni ve lastik kısımlar" yıpranmazken zaman uçup gitmiş ve artık 60'lar ile bambaşka bir döneme girmeye hazır hale gelmişizdir.

Artık pop oturup pop kalkacağımız çok bellidir.